

כריתת-ברית עם אומות-העולם

[נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו "אוצרות התורה" – שיחה 4.
בהרהר. בהסכמת הרב, מאמר זה נערך ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אברהם אבינו כרת ברית עם אבימלך מלך פלשתים. (בראשית כא, כז).
מה היה עיקר תוכנה של ברית זו? מבאר מדרש פרקי דר' אליעזר (פרק ל"ו): "שאיך בני ישראל יורשים את עיר יבוס (=ירושלים), כי אם ברצונם של בני יבוס". וממשיך שם המדרש לבאר כי גם יצחק אבינו כרת עם הגוים ברית כזאת, וכן עשה יעקב עם לבן. ולכאורה, הדבר תמוה מאד (הרי ברמב"ם, הל' ע"ז פ"י ה"א נפסק שזה אסור ע"פ תורה), ומה ראה אברהם על ככה, ומה אילץ אותו לזה?

ובקשר לשאלה כיצד ויתר על ירושלים, מבאר שם רד"ל (ס"ק פד) שמדובר על העיר יבוס שמחוץ לחומות. וכן משמע ב"מצודות" (על שמו"ב ה, ו). אמנם מצאנו שחז"ל מתחו בקורת קשה על אברהם על כך. - "אמר לו הקב"ה: אתה נתת 7 כְּבָשׂוֹת בלי רצוני, חייך שְׁאֲנִי –

א. משהה בשמחת בניך ז' דורות, (עד שהקימו מקדש)

ב. כנגד זה הפלשתים הורגים מבניך ז' צדיקים, (=חפני, פנחס, שמשון, שאול וגי בניו)

ג. כנגד כן בני הפלשתים מחריבים מבניך ז' משכנות, (=אהל מועד, גלגל, נב, גבעון, שילה, ב' בית עולמים)

ד. כנגד כן ארוני חוזר בשדה פלשתים ז' חדשים (שמו"א ו) (מדרש ב"ר נד, ד)

וכן הוא במדרש אחר: "אברהם אבינו עשה שותפות עם אבימלך, וסוף הדברים שכרת עמו ברית. נתקבצו מלאכי השרת (=בתלונה): "אדם יחיד שבחרת מן ע' אומות ולשונות (=כך יעשה)!!" אמר להם הקב"ה "בן יחיד שנתתי לו למאה שנים, אני אומר לו להעלותו עולה. אם יעלה, מוטב. הרי אתם יודעים (=מזה) שכוונתו היתה לטובה, מפני דרכי שלום. ואם לאו, יפה אתם אומרים..." מכאן אמרו, כל העושה שותפות דברים עם עכו"ם (אולי צ"ל גוים), לסוף הוא כורת עמו ברית, ואם ת"ח הוא, מזלזל את תורתו, ומחלל שמו של אביו... אינו ממלא את ימיו ומוסר בניו לחרב ומגלה אותם מארצם..." (תנא דבי אליהו רבה, סוף פ"ז).

ובכן הקושיא קשה שבעתיים. מעיקרא מאי קסבר, ולבסוף מאי קסבר?

[הערה:] בענין חטאו של שלמה שנשא נשים נכריות מתוך כוונה לגיירן ולהכניסן תחת כנפי שכינה, מבאר אדמו"ר ר' צדוק מלובלין כי אמנם בסוף הימים עתידים כל אומות העולם להצטרף אל ישראל, לעבוד לרבון יחיד - "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', לעובדו שכם אחד" (צפניה ג, ט). אבל זהו חזון למועד ולא לעת עתה, ששונות מאד דרכיהם מדרכינו. והמטיף לקירבה בעוד המצב בוסר, איננו אלא מקלקל למרות כוונותיו הטובות.

- כך היה בימי שמשון, שקירב בנות פלשתים במטרה זו. (ר' צדוק, "דברי סופרים", קטע ל"ד).
- כך היתה מחשבת שלמה המלך כשנשא בנות-מלכים וחשב על ידיהן לגייר גם את אבותיהן ואח"כ כל עמם.
- וכך היתה תכנית משה רבנו כאשר קבל את ה"ערב-רב". - אבל כולם טעו "שאכלוהו פְּגָה". אמנם חזון זה עתיד להתקיים, אבל בתקופותיהם היה זה עדיין בוסר. ("מחשבות חרוץ", קטע כ', עמ' 181, 184)

אברהם אבינו קירב את מלך פלשתים, אשר בדורו של אברהם ובהשפעתו, בודאי לא עבר על ז' מצוות בני נח. כל פעולותיו ("אשלי" - סוטה י). של אברהם היו בכדי לקרב את הלבבות ולהפיץ אמונת-האמת (ראה רשימי לבראשית כא, לג). ואברהם כתב ארבע מאות פרקי חקירות בענין זה (ע"ז דף יד; רמב"ם הלי ע"ז פ"א הי"ד).

חז"ל (במדרשים שהזכרנו) מלמדים שאברהם אבינו חטא בזה.

וכך כותב רשב"ם, שבגלל חטא זה סבל אברהם צער רב וכמעט נהרג בנו בעקידה. "ויהי אחר הדברים האלה" (בראשית כב, א) שכרת אברהם ברית לאבימלך לו ולנינו ולנכדו... וחרה אפו של הקב"ה על זאת שהרי ארץ פלשתים בכלל גבול ישראל והקב"ה ציוה עליהם 'לא תחיה כל נשמה' (דברים כ, טז). ויש להקשות הרי פסוק זה אמור רק על ז' האומות? וי"ל ע"פ שו"ת אבני נזר, יו"ד תשובה תני"ד, שפסוק זה כולל כל אוה"ע המונעות אותנו מהישיבה בארצנו. ולכן הפלשתים הם נכללו בכלל... ולכן הקב"ה נסה את אברהם קנתרו וציערו, כדכתיב 'הנסה אליך תלאה' (איוב ד, ג)... כלומר נתגאית בבן שנתתיך, לכרות ברית ביניכם ובין בניהם? ועתה לך והעלהו לעולה, ויראה מה הועילה כריתות ברית שלך. וכן מצאתי במדרש של שמואל" (י"ב). עכ"ל רשב"ם.

ואפילו יטען מי שיטען שחייבים לשמור את הברית שאברהם כרת (ואפילו בחטא), הרי מבואר בב"ר (עד/טו) וכן תנחומא (דברים, ג) וכן במדרש תהלים (פרק ס') שהגויים "פרצו בגדר תחילה", כלומר, התקיפו אותנו והרגו בנו, ולכן אין תוקף יותר ל"כריתות הברית" של אברהם (עיין רד"ל על פרקי דר"א, פ"לו ס"ק צו).

אמנם ברמב"ם בדפוס וילנא נדפס "אין כורתים ברית עם ז' אומות" (הלי ע"ז י/א) אבל נוסח זה הוא כתוצאה של הצנזורה. אבל ברמב"ם שנדפס בשנת ר"מ (1,480 למניינם) שהוא הדפוס הראשון של הרמב"ם, ובמהדורת הרב קאפח ע"פ כת"י תימני עתיק ביותר, הנוסח הנכון הוא "אין כורתים ברית עם עובדי ע"ז" (וזה כולל הנוצרים). וכן ב"ספר המצוות" לאוין מ"ח כתב הרמב"ם: "לא לכרות ברית עם הכופרים". והרי המשך הפסוק הוא "לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בס" (דברים ז, ב-ג). והרמב"ם (הלי איסורי ביאה יב/א) מחיל איסור זה על כל גוי. ובכן, מאי שנא רישא של הפסוק מהסיפא, ולמה דוקא איסור כריתות-ברית יהיה רק בז' אומות? וכן הרי איסור של "לא תחנם" (=שבאותו הפסוק) חל על כל גוי (רמב"ם, הלי ע"ז, שם). **עד כאן ההערה**

וכך כותב בפרוש "מאורי אש" על תדא"ר (=תנא דבי אליהו רבה, שם)

"לכאורה יקשה, הלא אמר שכל כונתו היה מפני דרכי שלום? ועוד שלפי האמת, עיקר סיבת הגלויות היה חטאיהם של ישראל (ולא מפני שכרת ברית). אלא נראה לומר שבא לבאר סיבה פנימית, איך זה שבאו ישראל לכל החטאים הגדולים עד שבעבורם נגלו מארצם. והוא שנשתייר זאת בלב בניו של אברהם להיות כורתים ברית עם עכו"ם, ואז יכולים להתערב אתם באהבה וילמדו ממעשיהם. וכן היה באמת בתחילת עלייתם לא"י, שהשאירו מן ז' עממין שנצטוו למחותם (וילמדו ממעשיהם)...".

א. קיום התורה בא"י שונה לחלוטין מקיומה כשאנו מפוזרים בין האומות. הדבר נוגע גם לעסקי המסחר, דהיינו האיסור לעשות רווחים ע"י רבית, אלא אם כן משתפים בין לוח למלוח שותפות אמתית. בהיותנו בגלות לא יכולנו להתפרנס בלי הערמות-הלכתיות (וכדברי שו"ע יו"ד קנט, ש"ך וט"ז ס"ק ב', וכן תוספות על ע"ז ב' ד"ה אסור).

ב. בהיותנו בתוך תרבות הנכר, היו הרופאים מבקשים מחירים מופרזים על טיפולים רפואיים, בניגוד להלכה שיש לקחת רק שכר טורח (שו"ע יו"ד ס"ג של"ו סעיף ב'). כך נהגו רופאים יהודים בגלל עמיתיהם הרופאים הנכריים.

ג. בהיותנו בין העמים, נתקלקלנו להשתמש בשעות פנאי ל"בילויים" (תרת"י-משמע) ולא גדלנו על הערך שאין לבטל אפילו רגע אחד מן לימוד תורה והמצוות. וקשה להיות שונים כל כך מהאוכלוסיה הסובבת אותנו.

כל זה ועוד הרבה, **נוכל לתקן** אם נהיה "עם לבדד ישכון", בקיום מלא של הכתוב "ה' מלך עולם ועד, אבדו גוים מארצו" (תהלים י, טז).

ה' צוה "לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך ליי" (שמות כג, לג). קיימת השפעה חזקה בין סיבה לתוצאה. וכן צוה אותנו ה' "לא תחנם" - לא לתת להם מתנת חנם (ע"ז כ).

אחרי כל החייץ הזה, כיצד אפשר לכרות אתם ברית ידידות? (יש לציין שברית של אי-התקפה מותרת).

כאשר אין אוה"ע מקבלות מאתנו השפעת התורה אלא אדרבה גוררים אותנו בכיוון של מתירנות (י"אכול ושתה כי מחר נמות" ישעיה כב, ג), ברור ופשוט שיש להקים חייץ בינותינו. ולכן הפליגו חז"ל בקביעה שהדר בחו"ל הוא כאילו עובד ע"ז (כתובות קי: וע"ע ע"ז ח. על בני חו"ל האוכלים על שולחנו של גוי) כי האדם מושפע בקלות. ולכן נחשב דבר זה חטא אצל אברהם.

אמנם, עוד יבוא זמן והגוים יתעלו ללמוד מאתנו: "יהיה ישראל שלישיה למצרים ולאשור" (ישעיה יט, כד). הרי מי הם העתידים לשיר: "כי מציון תצא תורה"? אומות העולם ישוררו, כאשר יבואו אלינו בדרישה: "ויוורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" (ישעיה ב, ג). אבל טרם הגענו לזה, אנו צריכים להתעלות במדה כזו שיוכלו האחרים להתבטאות עלינו "כזה ראה וקדש". ולפני זמן זה, אסור להתקרב אליהם.

מהר"ל מבאר שדוקא ע"י מתנת ארץ ישראל זכו אברהם, יצחק ויעקב לקדושתם העליונה (על אבות, דף רמז, פ"ה, משנה ג' גלות בא לעולם). ראייתו היא מן המדרש הקוראת לא"י: "מגדלת" (=אומנת). ענינו של יישוב ישראל בארצם הוא סינון של כל ההשפעות הנלוזות והנכריות, עד אותו הזמן המאושר שאוה"ע יקיימו ז' מצוות בני נח. עד אז, עלינו לזכור דברי הירושלמי: הצימוק, מצטמק בתחילה, אבל אח"כ יש בכוחו להטיל טעם משובח בהרבה מאד מים! (כלומר, לרומם את כל שאר האנושות)